

УДК 069(477.8)«1939/1941»

**КАДРОВА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ
В МУЗЕЙНІЙ ГАЛУЗІ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ
УКРАЇНИ В 1939–1941 РР.***MUSEUM PERSONNEL POLICY IMPLEMENTED BY
THE SOVIET UNION IN THE WESTERN REGIONS OF
UKRAINE IN 1939–1941***Лавнічек М. Р.,**аспірантка історичного факультету,
Східноєвропейський національний
університет ім. Лесі Українки (Луцьк, Україна),
e-mail: melnuchuk177@gmail.com,
ORCID: <http://orsid.org/0000-0002-3468-9622>**Lavnichek M. R.,**postgraduate student of the Faculty of History,
Eastern European National University Lesia Ukrainka
(Lutsk, Ukraine), e-mail: melnuchuk177@gmail.com,
ORCID: <http://orsid.org/0000-0002-3468-9622>

Проаналізовано особливості реалізації кадрової політики радянської влади в музейній галузі на приєднаних до СРСР 1939–1941 рр. західноукраїнських землях. В дослідженні застосовані методи аналізу та синтезу, порівняння, узагальнення. В результаті цього на основі нормативно-правових актів та інших джерел виокремлено основні риси кадрової політики радянської влади, проаналізовано роль музейних кадрів в утворенні більшовицької тоталітарної системи на приєднаній території. Охарактеризовано кадровий склад реорганізованих музейних закладів регіону, зокрема, подано його статистичну характеристику. Висвітлено основні проблеми, з якими зіткнулася радянська влада в музейній галузі регіону внаслідок кадрових перестановок, способи їх вирішення на державному рівні. Зроблена спроба змалювати узагальнюючий портрет ідеального музейного працівника комуністичної системи.

Ключові слова: західні області України, кадрова політика, музей, музейні кадри.

The peculiarities of the museum personnel policy implemented by the Soviet government on the West Ukrainian lands annexed by the USSR in 1939–1941 were analyzed. The research was conducted with the use of the methods, such as analysis, synthesis, comparison, and generalization. Based on the statutory instruments and other sources, the main characteristics of the Soviet personnel policy were singled out, the role of the museum personnel in strengthening the Bolshevik totalitarian system in the annexed territories was analyzed. The personnel composition of the reshaped museums in the region was described, and its statistical characteristics were provided. Additionally, the research elicits (1) the main problems faced by the Soviet government as the result of the personnel changes in the local museums; (2) their solutions on the state level. The study attempts to elaborate a generalized profile of the «ideal» museum worker of the communist system.

Keywords: the western regions of Ukraine, personnel policy, museum, museum personnel.

Постановка проблеми. Сучасний стан українського музейництва – результат тривалих історико-політичних процесів, пов'язаних, насамперед, з періодом перебування України у складі тоталітарної комуністичної держави – Радянського Союзу. Цей час ввійшов в історію як радянський і закріпив на багато десятиліть в музейній галузі України організаційно-управлінські кліше, яких так і не вдалося позбутися до сьогодні. Вони стосуються як державної так і внутрішньо-музейної політики, пов'язаної, зокрема з питанням формування та відбору музейних кадрів. Означені проблеми залишаються актуальними у зв'язку з сучасним переосмисленням ролі музеїв в українському та світовому соціумі, реалізацією Україною курсу

на євроінтеграцію. Тому дослідження згаданого вище питання допоможе зрозуміти причини незадовільного стану підготовки й діяльності музейних кадрів у західних областях України в радянський час не лише впродовж 1939–1941 рр., а й і у наступні десятиліття.

Стан вивчення теми. Кадрова політика партійно-державних структур УРСР стала об'єктом дослідження низки вітчизняних науковців. Проте, що стосується музейної галузі, західних областей України, зокрема, напередодні німецько-радянської війни, то означене питання так і не знайшло цілісного висвітлення в наукових розвідках.

Загалом в історіографії проблеми можна виділити дві групи праць. До першої варто зарахувати публікації дослідників радянської доби, що побачили світ, зокрема, на сторінках часопису «Радянський музей» («Советский музей»). Попри те, що публікації стосуються, здебільшого, функціонування провідних музеїв Радянського Союзу, зокрема, Москви, в них містяться рекомендації щодо ведення музейної діяльності та підбору музейних кадрів для всіх радянських музеїв. Окремі статті присвячені конкретно питанню виховання музейних кадрів [2, с. 5]. До другої відносяться праці авторів, що вийшли протягом останнього десятиліття, й стосуються діяльності окремих музейних закладів регіону. Серед них публікації І. Горака [4], Р. Дзюбана [15], С. Терського [30], та ін.

Однак, опрацювання вищезгаданих наукових публікацій не дає можливості подати цілісну характеристику та аналіз кадрового складу новоутворених у західних областях України впродовж 1939–1941 рр. музеїв, майже не розкриває суті політики реорганізації радянською владною верхівкою музейних кадрів, а також місце останніх у справі «радянзації» регіону в означений період.

Мета статті – на підставі комплексного опрацювання різних груп джерел та наукової літератури проаналізувати й охарактеризувати кадрову політику радянської влади в музейній галузі західних областей України впродовж 1939–1941 рр., визначити її наслідки. Зазначена мета ставить перед собою наступні завдання: здійснити порівняльний аналіз політики Другої Речі Посполитої (і деякою мірою – міжвоєнної Румунією) та Радянського Союзу в музейній галузі, дослідити особливості кадрових перестановок у її середовищі, проаналізувати кадровий склад реорганізованих радянської владою музеїв, виокремити основні проблеми, з якими зіткнулася комуністична система та радянське музейництво в результаті відповідних кадрових змін. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що за допомогою комплексного аналізу джерела зроблена спроба висвітлити тему, яка і дотепер залишається практично не розкритою в українській історіографії.

Виклад основного матеріалу. Реорганізація музейної галузі радянською владою на початковому етапі Другої світової війни (1939–1941 рр.)

тягнула за собою, як обов'язковий складник, й кадрові перестановки. Кадрова політика щодо музейних працівників західних областей УРСР була спрямована на заміну діючого персоналу вихованими у комуністичному дусі керівниками та рядовими музейниками. Про забезпечення новостворених внаслідок реорганізації музеїв кваліфікованими кадрами музейних працівників йшлося в пункті третьому постанови РНК УРСР «Про організацію музеїв і бібліотек у західних областях України» від 8 травня 1940 р. та ряді інших постанов місцевого та всесоюзного значення [18, с. 96; 5, арк. 132]. Проте поняття «кваліфікований музейний працівник» в радянській системі було викривлено ідеологічними критеріями, власне як і визначення самого терміну «музей».

В законодавстві Радянського Союзу поняття «музей краєзнавчого профілю» (найбільш поширене в радянський період, як таке, що найліпше демонструвало переваги соціалізму над капіталізмом і тому взяте за основу) було сформульоване наступним чином: «краєзнавчий музей – політико-освітня і науково-дослідна установа, яка на основі загальних наукових досягнень та науково-дослідчої роботи в музеї в галузі природи, історії і соціалістичного будівництва проводить комуністичне виховання трудящих» [7, арк. 9]. Зазначалося, що окрім основних відділів, таких як природи, історії та соціалістичного будівництва, у краєзнавчих музеях міг також діяти й антирелігійний відділ. Серед основних завдань кадрів музею були типові та цілком очевидні для здійснення музейної діяльності: комплектування фондів, ведення обліку, реєстрації, охорони і експонування пам'яток природи, історії, організація наукових нарад. До специфічних завдань, які базувалися на засадах комуністичної ідеології, належали: здійснення політико-масової роботи, організація експозицій присвячених революційній боротьбі [7, арк. 9]. Виходячи з термінології очевидним стає, що музейники, які опікувалися музеями Східної Галичини та Західної Волині (до осені 1939 р.) й Північної Буковини до літа 1940 р., не могли задовольнити вимоги нової влади. Проблема усилувалася ще й тим, що частина музейних працівників, приєднаної до СРСР західноукраїнської території, були поляками або румунами за національністю. Це стосувалося й практично усіх етнічних українців («західняків»), світогляд яких також формувався під впливом ідеологічних засад, протилежних політико-виховній системі.

Варто зауважити, що культурна політика Другої Речі Посполитої та міжвоєнної Румунії щодо західноукраїнських земель, які вони вважали своїми, була, зокрема, зосереджена на збереженні пам'яток історії та культури польського та румунського народів, їх популяризації у середовищі місцевого корінного населення. В процесі її реалізації особлива роль відводилася культурній еліті регіону, в тому числі й музейним працівникам.

Разом з тим слід зазначити, що польська та румунська влада розглядаючи культурне надбання Західної України як історико-культурну спадщину поляків та румунів, створювала умови для відкриття чималої кількості українських музеїв (з пам'ятками українського народу, що часто видавали за національне надбання панівних етносів), залучення державного фінансування та включення музеїв західноукраїнських земель в єдину загальнопольську й загальнорумунську музейну мережу [17, с.158–161]. Відомо, що у 1930–х рр. у Другій Речі Посполитій мережа складалася із 146 музеїв, до їх числа входили також й польські музеї західноукраїнських земель [3].

В процесі такого музейного будівництва західноукраїнській інтелігенції вдалося відкрити низку музеїв з проукраїнською національною концепцією. Це засвідчувало, що у міжвоєнний період активізація зусиль українських культурних та громадських діячів, музейних працівників західноукраїнських земель щодо збереження та популяризації історії та культури різного народу, була досить вагомою в контексті історії українського музейництва. Щоправда, в питанні лояльності польського уряду до діяльності проукраїнських центрів культури дослідники сьогодні поділяються на два табори. Одні стверджують про нетерпимість Другої Речі Посполитої до результатів самовираження українців та відверту неприязнь до чисто українських музеїв; другі ж навпаки – говорять про сприятливі умови розвитку українських музеїв; при цьому вони як аргумент наводять численні факти фінансування таких музеїв урядом.

В цей же період, на іншій частині українських земель – у Радянській Україні – в музейній галузі відбувалися кардинально протилежні процеси. На відміну від західноукраїнських музеїв діяльність аналогічних закладів в УСРР (УРСР) відбувалася, а також юридично регламентувалася виключно під пильним контролем правлячої комуністичної партії. Українські радянські музеї впродовж 1920–1930–х рр. встигли пережити й чергові чистки від антирадянських елементів. Тому цілком зрозумілими та очевидним є те, що у західних областях УРСР впродовж 1939–1941 рр. комуністична влада вдалася щодо музейних працівників, насамперед директорів закладів, до уже апробованої в умовах радянської дійсності практики.

Центром музейного життя регіону був Львів. Тут, в листопаді 1939 р. директор Промислового музею В. Подляха як симпатик радянської влади був призначений директором музею історії м. Львова замість Р. Менкіцького. У січні 1941 р. відомого українського мистецтвознавця та музезнавця І. Свенціцького було зміщено з посади директора Картинної галереї й переведено на роботу в університет та Академію наук. Директором галереї став А. Ахматов [30, с. 148–149].

Кадрових змін зазнав Музей Волині, реорганізований у 1940 р. в Державний обласний історико-краєзнавчий музей в Рівному (сьогодні –

Рівненський обласний краєзнавчий музей). Заклад фактично не здійснював повноцінної практичної музейної діяльності через відсутність приміщення; штат його працівників станом на 17 травня 1940 р. нараховував 6 осіб, лише 3–х з яких можна віднести до наукового активу. 9 вересня 1940 р. на посаду директора цього музею було призначено П. Слабоспицького [10, арк. 13в; 12, арк. 3, 1]. Необхідні знання для цієї посади, він, очевидно, спеціально здобував у Ленінграді на музейному факультеті місцевого університету, який закінчив в тому ж році [11, арк. 2]. Попередник П. Слабоспицького І. Дубовський – обіймав посаду директора музею з 21 лютого по 9 вересня 1940 р., – залишив по собі (згідно архівних документів та свідчень сучасників) досить таки суперечливе враження. Відомо, що після припинення І. Дубовським повноважень та призначення нового керівника разом з ним зникла й інвентарна книга музею. В зв'язку з цим радянська влада висунула останньому звинувачення в крадіжці. [8, арк. 3в]. Тому, на нашу думку в процесі дослідження управлінців музеїв та кадрового складу, зокрема, важливими є не лише ті пункти, що стосуються національності, рівня освіти, досвіду роботи, але й такі, що дають можливість сформувати психологічний портрет особи.

У Волинському музеї м. Луцька, який отримав назву державного обласного краєзнавчого музею, нова влада на посаду директора призначила В. Смовжа. Ця особа була далекою від історії та культури краю, особливостей його розвитку; зі специфікою музейної справи В. Смовж ознайомився на тримісячних музейних курсах. Подібні зміни в різному часовому проміжку торкнулися усіх без винятку музеїв окупованого більшовицьким тоталітарним режимом західноукраїнського регіону (незалежно від їх рівня, колекцій та музейного штату) [19, с. 35].

Таким чином, заміна у музейних закладах західних областей України керівних осіб радянськими номенклатурниками, зазвичай не дуже обізнаними з основами музейної діяльності, була обов'язковою складовою та характерною рисою більшовицької системи [24, с. 2].

У полі зору нової влади перебували й рядові музейні кадри. Так, станом на 1940 р. загальна кількість кадрового штату Львівської області в новоутворених музеях становила 185 осіб, з них лише 48 осіб були науковими працівниками з відповідною фаховою освітою. По музеях ситуація виглядала наступним чином. В Етнографічному музеї м. Львова, нараховувалося 25 працівників, на наступних посадах: директор, заступники з наукової та господарської роботи, 2 старших та 2 молодших співробітники, художник, фотограф, бухгалтер, бібліотекар, масовик, лаборант, 2 екскурсоводи, 6 доглядачів, кур'єр, секретар, 2 прибиральниці. Найбільший штат мали Природничий та Історичний музеї. В обох цей показник становив 28 осіб, кількість наукових працівників складала відповідно 9 і 8 осіб [6, арк. 33, 70, 71, 73]. Попри відносно високий кількісний

показник працівників можна констатувати певний дефіцит у цих закладах наукових кадрів. Це була негативна тенденція, особливо беручи до уваги той факт, що означені музеї володіли чималою кількістю експонатів та були одними з найбільших не лише у місті, але на території західних областей України. Крім того, під час реорганізації музеїв регіону у фонди обох закладів надходили музейні колекції, збірники та окремі експонати з реорганізованих та націоналізованих музеїв.

Подібна ситуація спостерігалася і по інших новоутворених регіональних музеях краю. Так, у державному обласному краєзнавчому музеї в м. Луцьку, станом на серпень 1940 р. працювало 12 осіб. Серед яких вищу освіту мали лише двоє – А. Дублянський (заступник директора) та З. Леський (науковий співробітник). Інші працівники музею – молодший науковий працівник О. Марджович, технічний робітник з охорони пам'яток Г. Біренцвейг, лаборант К. Лозинський, бібліотекар З. Качка, завгосп С. Вахтель, бухгалтер Е. Райн, секретар М. Квасницька, прибиральниця Х. Гловацька та вартовий Б. Лех – слугували у якості штатних одиниць для заповнення кадрового дефіциту в музеї. Варто зауважити, що їх освітній рівень був невисоким (двоє останніх взагалі були неписьменними); низькою залишалася музейна підготовка осіб, пов'язаних із здійсненням фондової, наукової та інших видів роботи [20, с. 125].

В реорганізованому Тернопільському обласному історико–краєзнавчому музеї ситуація з штатом музейних працівників виглядала наступним чином. Так як музей був організований на базі Подільського музею Товариства «Народна школа», українського музею товариства «Рідна школа», мистецької колекції замку Потоцьких у Помор'ях та Кудриницького замку й інших приватних музеїв Тернополя, то музейний штат формувався впродовж 1940 р. Саме тоді на роботу до музею були прийняті: В. Оленюк – на посаду наукового працівника, а з кінця року – завідувача відділу соціалістичного будівництва; С. Садовська – наукового працівника, а з липня 1940 р. – завідувача відділу історії; Н. Буцикіна – спочатку на посаду звичайного працівника, а з серпня 1940 р. – директора музею. Щодо Т. Вацика, то він був звільнений з посади директора, яку обіймав з кінця 1939 р., й переведений на посаду завідувача відділу мистецтва. Фондова документація музею засвідчує, що лише половина наукових працівників мала вищу освіту або таку, що давала підстави для здійснення наукової діяльності [27–29]. Так, новопризначений директор Н. Буцикіна, яка згідно повідомлень джерел закінчила інститути в Харкові та Москві, була переведена до Тернополя з Хабаровського краєзнавчого музею, де також обіймала посаду директора.

Не дивлячись на суттєві реорганізації кадрів музеїв згідно радянського зразка, більшовицька владна верхівка дотримувалася у ході цього процесу двох важливих положень. По–перше, вона добре усвідомлювала, що попри важливість

ідеологічно вихованих у комуністичному дусі кадрів, необхідною була наявність справді освічених та кваліфікованих кадрів – дієвого інструмента проведення дійсно фахової музейної діяльності. Тому вона спонукала до співпраці кадри старої, нерадянської формації, залучала їх до наукової діяльності у масштабах цілого СРСР. Така лінія проводилася, зокрема, стосовно наукового працівника державного обласного краєзнавчого музею м. Луцька – С. Леського. Більше того, директор інституту археології Академії Наук УРСР Славін звернувся до науковця з проханням налагодити щоденний контакт. Пропонувалося також С. Леському надіслати інституції свої статті для публікації; взяти участь у науковій конференції, присвяченій пам'яткам слов'янських племен та Київської Русі [21–22; 1].

По-друге, партійно-радянські функціонери врятували недостатній рівень підготовки музейників, звертали увагу на потребу готувати та виховувати віддані системі кадри, очищаючись від «ворожих і негідних елементів» [16, с. 3]. Так, у постанові виконавчого комітету Львівської обласної Ради депутатів трудящих «Про стан роботи серед трудящих» від 25 січня 1941 р. йшлося, що «...переважна більшість наукових працівників музеїв слабо обізнані з принципами радянського музеєзнавства і потребує певної підготовки» [7, арк. 42]. Позаяк «правильно виховані й обізнані» з засадами соціалістичного будівництва кадри були надійним у користуванні інструментом, то комуністична влада «подбала» про політико-ідеологічну підготовку кадрів для всіх галузей життя тогочасного західноукраїнського соціуму. Зокрема на місцях було організовано курси та семінари радянського будівництва для працівників виконавчих комітетів районних, міських та сільських Рад [13, арк. 30; 14, арк. 26]. Згодом низка їх слухачів ставала членами створених при музейних закладах рад музеїв – наглядових органів, які повинні були контролювати та спрямовувати діяльність означених закладів. Загалом до таких рад входили представники партійних, державних та громадських організацій – ідеологічно «підготовлені» кадри, які могли і повинні були утверджувати ідеї більшовизму безпосередньо у діяльність музеїв. Серед завдань цих структур було: обговорення плану роботи музеїв, тематичного та експозиційного плану, сприяння політико-масовій роботі, популяризація роботи музеїв в пресі, допомога в організації і проведенні експедицій. При радах музеїв діяли секції масово-просвітньої, науково-дослідної та експозиційної, а також господарської роботи.

Одна з таких рад діяла при Тернопільському обласному історико-краєзнавчому музеї. До її складу окрім директора музею Н. Буцикіної, входили заступник голови виконавчого комітету Тернопільської обласної Ради Ф. Удовиченко, заступник завідувача обласного відділу народної освіти Гринь, завідувач відділом агітації та пропаганди міського комітету КП(б)У П. Чуб та інші представники влади, що пройшли курси з

радянського будівництва. Таким чином, до музейної діяльності були залучені особи, які фактично не володіли відповідними знаннями щодо специфіки діяльності музею, проте мали чималий вплив на його діяльність [25–26].

В Львові ж, працівники першого в місті меморіального музею Івана Франка, перед його відкриттям повинні були скласти іспит про переваги соціалізму над капіталізмом, прозвітувати про прочитану відповідну літературу Власне, заплановане відкриття музею з 28 травня 1940 р. було перенесене на 10 жовтня того ж року в зв'язку з проведенням екзаменів з політосвітніх предметів та підвищенням ідейного рівня [4, с. 12].

Щодо підготовки професійних музейних працівників в Радянській Україні, в тому числі і для західних областей України, то вона здійснювалася в неймовірно короткий термін – на одні-тримісячні курси перепідготовки; існували також десятиденні методичні семінари. Проте повноцінна музейна освіта в Радянській Україні так і не була сформована [23, с. 122].

Вагомим складником заходів влади у музейній галузі регіону, що кадровою політикою, що проводили тут, стала організація шефства музеїв Радянської України над музейними закладами західних областей республіки. 3 квітня 1940 р. було оприлюднено наказ народного комісара освіти УРСР С. Бухала «Про відзначення кращих директорів музеїв». У ньому згадувалися прізвища керівників Харківського обласного антирелігійного музею, Одеського обласного музею революції, Дніпропетровського обласного музею революції, Житомирського обласного краєзнавчого музею, Полтавського історико-краєзнавчого музею та низки інших [8, арк. 2]. Як засвідчують джерела, Полтавський історико-краєзнавчий музей здійснював шефство над Рівненським обласним історико-краєзнавчим музеєм. Дирекція першого надсилала рекомендації новому радянському музею щодо організації експозицій та інших питань практичної музейної діяльності, й тому числі й кадрового. Щоправда, останньому було важко дотримуватися багатьох вказівок, а тим більше виконувати їх, зокрема, через банальну відсутність приміщення для музею. Однак, цей фактор не був надто вагомим для дирекції Полтавського історико-краєзнавчого музею; вона й надалі наполягала на повноцінному веденні працівниками ровенського музею діяльності у радянському дусі [9, арк. 8, 32]. Житомирський обласний краєзнавчий музей – для надання допомоги у перебудові експозиції та координації діяльності – був закріплений за Тернопільським історико-краєзнавчим музеєм.

У матеріалах музеїв-шефів також не одноразово відзначалося, що музейні працівники реорганізованих музеїв західних областей України потребували чимало нових знань та вмій з радянського музейного будівництва. Допомогти їм у цьому мав «Короткий курс історії ВКП(б)»; його опрацювання дало б змогу забезпечити музейних працівників регіону всіма необхідними знаннями

для побудови політично грамотних наукових експозицій [7, арк. 6; 15, с. 1–5].

Враховуючи комуністичне ідеологічне підґрунтя у виховані кадрів, можна зробити висновок, що ідеальним музейним працівником музейної мережі західних областей України для влади могла бути особа, яка немає нічого спільного з попередніми політичними системами (польською чи румунською), успішно пройшла курси радянського будівництва, була обізнана з історією більшовицької партії та СРСР, й разом з тим освічена в музейній галузі. Проте ця ідеальна модель у той час не могла бути сформована, тому музеями керували не фахівці, а вірні більшовицькій владі партійці. Внаслідок панування в Радянському Союзі сталінського тоталітарного режиму, некомпетентності керівництва музейних закладів західних областей України, музейництво регіону, яке до того відзначалося інтенсивним своєрідним культурним розвитком, втратило власну самобутність. Це негативно позначилось і на долі безцінних державних та приватних музейних колекцій. В таких умовах рятувати їх та налагоджувати дійсно фахову діяльність у реорганізованих музеях доводилося тим, місцевим музейникам, кому все-таки вдалося уникнути кадрових перестановок та чисток. Питання кадрової політики радянської влади у музейній галузі західних областей України впродовж 1939–1941 рр. і надалі потребує детального дослідження. Це дасть можливість скласти ґрунтовніше уявлення про кадровий склад музеїв регіонів, його участь в культурних процесах на означеній території та в Україні загалом, наслідки такої політики для подальшого (повоєнного) музейного будівництва у краї.

Список використаних джерел

1. 'Відкритий лист виданий З. Леському на право провадження археологічних розвідок і розкопок на території міста Володимира–Волинського і села Вулька Котовська, Теремновського району Волинської області', *Волинський краєзнавчий музей*, ДМ–57619.
2. 'Вооружить наши кадры марксизмом–ленинизмом', 1939, *Советский музей*, 9, с.1–5.
3. Гаврилюк, АН., 2013. 'Роль музеєв Восточної Галичини і Заподной Волини в сохрании украинского культурного наследия(1920–1930–е гг.)', *Вопросы музеологии*, 1 (7), с.41–41. [online] Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-muzeev-vostochnoy-galitsii-i-zapadnoy-volyni-v-sohraneni-ukrainskogo-kulturnogo-naslediya-1920-1930-e-gg> [Дата звернення 20 Серпень 2018].
4. Горак, І., 2012. 'Музею Івана Франка – 75!', *Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові: Перші кроки (документи і матеріали про створення музею Івана Франка у Львові)*, 12, с.9–143.
5. 'Державний архів Волинської області', Ф.6, Оп.1, Спр.1, 152 арк.
6. 'Державний архів Львівської області', Ф.163, Оп.1, Спр.221, 167 арк.
7. Там само, Спр.254, 46 арк.
8. 'Державний архів Рівненської області', Ф.562, Оп.1, спр.1, 3 арк.
9. Там само, Спр.6, 58 арк.
10. Там само, Спр.7, 4 арк.
11. Там само, Спр.8, 2 арк.
12. Там само, Спр.9, 8 арк.
13. 'Державний архів Тернопільської області', Ф.1833, Оп.6, Спр.13, 37 арк.
14. 'Державний архів Чернівецької області', Ф.3, Оп.1, Спр.8, 70 арк.
15. Дзюбан, Р., 2012. 'Розпорошені скарби: доля збірок музею ім. Любомирських у складі Львівської філії бібліотеки Академії Наук УРСР (1939–1941)', *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: збірник наукових праць / НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника*, 4 (20), с.456–470.
16. Дьомічев, І., 1940. 'По–більшовицькому виховувати радянські кадри', *Вільне життя*, 22 січня, с.3.
17. Заставецька, Н., 2008. 'Особливості реалізації ідей збереження пам'яток у Західній Україні польськими музеями (1920–1930–і рр.)', *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*, 15 (154), с.156–166.
18. 'Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали: – Т.1: 1939–1953', 1995, Київ: *Наумка думка*.
19. Лавнічек, М., 2016. 'Реорганізаційні процеси в музейній галузі західних областей України у 1939–1941 рр. та їх вплив на діяльність Волинського краєзнавчого музею', *Волинський музейний вісник*, 8, с.33–36.
20. Лавнічек, М., 2016. 'Політика радянської влади щодо музейних закладів західних областей України в 1939–1941 рр.', *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки*, 13 (338), с.122–127.
21. 'Лист, адресований директору Волинського обласного краєзнавчого музею', *Волинський краєзнавчий музей*, ДМ–57617.
22. 'Лист, адресований З. Леському, від дирекції Академії Наук УРСР. Інститут археології', *Волинський краєзнавчий музей*, ДМ–57620.
23. Маньковська, Р., 2000. 'Музейництво в Україні', Київ: *Інститут історії України НАН України*.
24. 'Нові кадри оволодівають більшовизмом', 1940, *Вільне життя*, 18 липня, с.2.
25. 'Положення про ради музеїв системи НКО УРСР від 25 квітня 1941 р.', *Тернопільський краєзнавчий музей*, РД–411.
26. 'Склад музейної ради Тернопільського історико–краєзнавчого музею', *Тернопільський краєзнавчий музей*, РД–409.
27. 'Список працівників музею', *Тернопільський обласний краєзнавчий музей*, РД–17532.
28. 'Список працівників музею', *Тернопільський краєзнавчий музей*, РД–17533.
29. 'Список працівників музею', *Тернопільський краєзнавчий музей*, РД–17534.
30. Терський, С., 2013. 'Реформування музеїв Галичини на початку Другої світової війни', *Військово–науковий вісник*, 19, с.144–155.

References

1. 'Vidkryty lyst vydanyi Z. Leskomu na pravo provadzhenia arkeoholichnykh rozvidok i rozkopok na terytorii mista Volodymyra–Volynskoho i sela Vulka Kotovska, Teremnovskoho raionu Volynskoi oblasti (An open letter issued to Z. Leskyi for the right to conduct archaeological explorations and excavations on the territory of the city of Volodymyr–Volynskiy and village Vulka Kotovska, Teremnovskiy district of Volyn oblast)', *Volynskiy kraieznavchyi muzei*, ДМ–57619.
2. 'Vooruzhyt nashy kadry marksizmom–leninizmom (To arm our personnel with Marxism–Leninism)', 1939, *Sovetskiy muzey*, 9, s.1–5.
3. Havryliuk, AN., 2013. 'Rol muzeev Vostochnoy Galitsii i Zapadnoy Volyn v sohraneni ukrainskogo kulturnogo naslediya (1920–1930) (The role of museums of Eastern Galicia and Western Volyn in the preservation of the Ukrainian cultural heritage (1920–1930))', *Voprosy muzeologii*, 1 (7), s.41. [online] Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-muzeev-vostochnoy-galitsii-i-zapadnoy-volyni-v-sohraneni-ukrainskogo-kulturnogo-naslediya-1920-1930-e-gg> (accessed 20 August 2018).
4. Horak, I., 2012. 'Muzeyu Ivana Franka – 75!' (Ivan Franko museum is 75!), *Naukovyi visnyk Muzeju Ivana Franka u Lvovi: Pershi kroky (dokumenty i materialy pro stvorennia muzeju Ivana Franka u Lvovi)*, 12, s.9–143.
5. 'Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti (State Archive of Volyn oblast)', F6, Op.1, Spr.1, 152.

6. 'Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (State Archive of Lviv oblast)', F.163, Op.1, Spr.221, 167.
7. Tam samo (Ibid), Spr.254, 46.
8. 'Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (State archive of Rivne oblast)', F.562, Op.1, Spr.1, 3.
9. Tam samo (Ibid), spr.6, 58.
10. Tam samo (Ibid), spr.7, 4.
11. Tam samo (Ibid), spr.8, 2.
12. Tam samo (Ibid), spr.9, 8.
13. 'Derzhavnyi arkhiv Ternopilskoï oblasti (State Archive of Ternopil oblast)', F.1833, Op.6, Spr.13, 37.
14. 'Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoï oblasti (State Archive of Chernivtsi oblast)', F.3, Op.1, Spr.8, 70.
15. Dziuban, R., 2012. 'Rozporosheni skarby: dolia zbirk muzeyu im. Liubomyrskykh u skladi Lvivskoi filii biblioteky Akademii Nauk URSR (1939–1941) (Scattered treasures: the fate of the collections of the Lyubomirsky museum in the Lviv Branch of the Library of the Academy of Sciences of the UkrSSR (1939–1941))', *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka: zbirnyk naukovykh prats / NAN Ukrainy, LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka*, 4 (20), s.456–470.
16. Diomichev, I., 1940. 'Po-bilshovytskomu vyhovuvaty radanski kadry (To bring up Soviet personnel in Bolshevik way)', *Vilne zhyttia*, 22 sichnja, s.3.
17. Zastavetska, N., 2008. 'Osoblyvosti realizatsii idei zberezhenia pamiatok u Zahidniï Ukraini polskymy myzeyamy (1920–1930) (Peculiarities of the implementation of the idea of monuments conservation in Western Ukraine by Polish museums (1920–1930's))', *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, 15 (154), s.156–166.
18. 'Kulturne zhyttia v Ukraini. Zakhidni zemli. Dokumenty i materialy: – T.1: 1939–1953 (Cultural life in Ukraine. Western lands. Documents and materials: – Vol.1: 1939–1953)', 1995. Kyiv: *Naukova dumka*.
19. Lavnichek, M., 2016. 'Polityka radyanskoï vlady shchodo muzeynykh zakladiv zakhidnykh oblastey Ukrainy v 1939–1941 rr. (The policy of Soviet authority regarding the museum institutions of the western regions of Ukraine in 1939–1941)', *Naukovyy visnyk Shkhidnoevropeyskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Seriya: Istorychni nauky*, 13 (338), s.122–127.
20. Lavnichek, M., 2016. 'Reorhanizatsiyni protsesy v muzeynyi haluzi zakhidnykh oblastey Ukrainy u 1939–1941 rr. ta yikh vplyv na diyalnist Volynskoho kraieznavchoho muzeyu (Reorganization processes in the museum industry of the western regions of Ukraine in 1939–1941 and their influence on the activity of the Volyn Regional Museum)', *Volynskiy muzeinyi visnyk*, 8, s.33–36.
21. 'Lyst, adresovanyi dyrektoru Volynskoho oblasnoho kraieznavchoho muzeiu (Letter addressed to the director of Volyn Regional Museum)', *Volynskiy kraieznavchyy muzei*, DM–57617.
22. 'Lyst, adresovanyi Z. Leskomu, vid dyreksii Akademii Nauk URSR. Instytut arkheolohii (Letter addressed to Z. Leskyi, from directorate of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR. Institute of Archeology)', *Volynskiy kraieznavchyy muzei*, DM–57620.
23. Mankovska, R., 2000. 'Muzeinytstvo v Ukraini (Museology in Ukraine)', Kyiv: *Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy*.
24. 'Novi kadry ovobodivayut bilshovyzmom (New personnel capture Bolshevism)', 1940, *Vilne zhyttia*, 18 lypnja, s.2.
25. 'Sklad rady muzeiu Ternopilskoho istoriko–kraieznavchoho muzeiu (Museum council staff of Ternopil Regional Museum of History)', *Ternopilskiy kraieznavchyy muzei*, RD–409.
26. 'Spysok pratsivnykiv muzeiu (List of museum workers)', *Ternopilskiy oblasny kraieznavchyy muzei*, RD–17532.
27. 'Spysok pratsivnykiv muzeiu (List of museum workers)', *Ternopilskiy oblasny kraieznavchyy muzei*, RD–17532.
28. 'Spysok pratsivnykiv muzeiu (List of museum workers)', *Ternopilskiy oblasny kraieznavchyy muzei*, RD–17533.
29. 'Spysok pratsivnykiv muzeiu (List of museum workers)', *Ternopilskiy oblasny kraieznavchyy muzei*, RD–17534.
30. Terskyi, S., 2013. 'Reformuvannia muzeiv Galychyny na pochatku Druhoï svitovoï viyny (Reforming the museums of Galicia at the beginning of the Second World War)', *Viiskovo–naukovyyi visnyk*, 19, s.144–155.

* * *